

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

SAMTIDEN

VECKOSKRIFT

FÖR

POLITIK OCH LITTERATUR

UTGIFVEN AF

C. F. BERGSTEDT.

N° 9.

Lördagen den 4 Mars

1871.

Fred.

Liksom Xenofons soldater, när de, efter otaliga mödor under det sorgliga återtaget genom Mindre Asiens ödemarker från den hufvudlöst ridderliga expeditionen till fördel för en äregirig persisk tronpretendent, slutligen upptäckte det vatten på hvilket de skulle få färdas åter till sitt hemland, rörde föllo i hvarandras armar och utbröto i ropen *thalatta, thalatta* — hafvet, hafvet! — så hafva säkert i dessa dagar ropen *fred, fred* med suckar af lättnad trängt ur millioner bröst. Det käns för oss såsom om vi en gång vaknade upp ur en lång och pinsam dröm, en åtta månaders kvalfull, halft medveten dvala midt på civilisationens ljusa dag. Ångestsvetten perlar ännu från vår panna efter drömmens förfärliga beklämning, men ändtligen, himlen vare prisad, känna vi våra lemmar fria och andedrägten ohämmad, och kunna å nyo njuta lifvets välsignelse.

Ar då täckelset en gång fallet efter sista akten af det blodiga skådespel hvartill vi så länge varit stumma vitnen? Vi älska att tro det, för segrarnes skull lika så väl som för de öfvervunnes, för de lidandes skull lika mycket som för de medlidandes: hela världen har lidit af denna fasansfulla lek. Tusen öppna sår blöda ännu och skola länge blöda ännu, men vi kunna hoppas att inga nya skola ristas, inga flere fredliga boningar brännas, inga ytterligare skördar förtrampas. De döde sofva, och de

levvandes tårar stillas så småningom, fälten skola grönska å nyo och det idoga arbetets myror åter hitta sina gamla vägar till trefnad och lycka. Gud vare högt lofvad för freden.

Men det skall dröja länge innan världen åter ler: dertill har den sett för mycket elände. Icke ens den stolte segrarens läppar kan löjet hafva krusat, när han efter mer än fyra månaders blodigt arbete omsider nådde sin längtans mål, ty hemska spöken trängdes bakom honom på triumfvagnen och ropade med hesa stämmor i hans öra påminnelsen om hans dödlighet. Han kunde icke annat än känna, att det allmänna deltagandet, denna röst ur djupet af mensklighetens samvete, icke var med honom på festtaget utan förstäck sig bakom de öfvervunnes stängda fönsterluckor. Det är en sorglig triumf som de eliseiska fälten i dessa dagar bevittnat.

Det är vår oafytterliga rätt att gifva vår fulla gärd åt olyckan: ingen har deröfver att klaga, ty olyckan har i alla tider varit helig. Men det är tid att händeropen tystna och att det vilda hatets allt för länge upprörda vågor omsider lägga sig. Vi förstå att det ej skall gå så fort för de bittra känslornas svall att lugnas, men det går ändå, och mer än en stämma, som i dessa dagar nått oss från det olyckliga Paris, har gifvit oss lärdomar som vårt folk, nådigt bevaradt från hemsökelsen, bör finna

värda att läggas på hjertat. Mer än ett meddelande af enskilda vänner har kommit för våra ögon. De andas en djup smärta—hvem kan undra deröfver?—men det vanmäktiga hotet, de ursinniga förbannelserna, finnas ej i dessa röster, på sin höjd en dämpad varning. Akten eder, skrifver en vördnadsvärd gammal hjelte i vetandets och människokärlekens idrotter, akten eder, I, det lugna nordens fredliga bebyggare, för att reta de mäktige; söken icke sak med dem — *n'y touchez pas*. Det är vishet och godhet i dessa ord. Vi behöfva ej spänna oss för deras triumfvagh, men lika litet höfves oss ett vanmäktigt hån; våra känslor äro vår egendom, men icke våra ord. Låtom oss såsom folk handla så, att vi förtjena tillgifvenhet af våra vänner, aktning af alla men fiendskap af ingen.

Rätta vägen till detta mål är att lyfta oss sjelfva, stärka våra samhällsband genom ordningssinne, laglydnad och samstämt, och intill yttersta gränsen af vår förmåga bereda oss att, när så fordras, häfda vårt politiska oberoende. Det är på detta sätt som de små kulturfolken i Europa, våra jembördingar i odling, i frihet och fosterlandssinne, Danmark, Schweiz, Belgien och Holland, bevarat sin egen lycka och sin samtids aktning. Det är lyckligt för oss, liksom för dem, att vi i vår egenskap af åskådare, lugna men icke ointresserade, kunna lära af båda parterna hvad vi böra undvika, ej mindre än hvad vi böra efterlikna.

Det säges i Eddan att ölet pröfvar mannen. Liksom ruset röjer de hemligaste gömmorna af individernas sinnelag, deras goda egenskaper liksom de dåliga, så är också kriget en säker barometer på folkens olika instinkter. Det nu såsom vi hoppas slutade tidskiftet har uppenbarat för oss tydligare än någonsin förut de båda kämpande folkens särskilda fel och förtjenster, på det vi måtte med allvar bemöda oss att eftersträfva de senare och undfly de förra. Det är icke blott stamförvandtskapen och språket som bestämma folkens andliga frändskap, och man må tala så mycket som helst om våra naturliga germaniska slägtskapsförbindelser, så är det säkert att vi hafva en stark dragnig åt det frankiska lynnet, både i godt och ondt, från hvilken vi icke kunna lösgöra oss. Om vi i detta ögonblick kunde låta våra nationella sympatier

underkastas profvet af en folkomröstning, skulle det sannolikt visa sig att flertalet hellre vill hafva orätt med de öfvervunne än rätt med de segrande. Det fins en konst att hafva rätt med måtta och ädelmod, att hjälpa den slagne på fötterna igen utan att ytterligare kränka honom, som vi sakna hos de senare, men som är natur hos de förre. Det torde ligga i den högre världsplan hvars sammanhang människorna icke kunna öfverskåda, efter som deras lif här blott varar en dag, att båda dessa folk skola genom den hårda beröringen undervisa och uppfostra hvarandra, och kommande generationer på båda sidor om Rhenfloden skola måhända i en aflägsen framtid välsigna det förflutna året, som i all sin omildhet lärt dem att känna och förstå hvarandra. Det fordras något mer än den galliska racens höga andliga begåfning, dess iderikedom, rörlighet och ridderliga instinkter, till att grundlägga en varaktig samhällsordning: de personliga fåfångorna, sjelfvissheten, som uppoffrar allt annat för sig och sätter sig i världens medelpunkt, måste stäffas under laglydnaden, utan hvilken all frihet är ett bländverk, idéerna måste tämjas till lydiga draghästar åt pligtkänslan, för att de ej i vild fart må släpa samhällsvagnen öfver stock och sten, till dess den slutligen stjelper; aktningen för andras rätt och förtroende till andras heder måste mödosamt inläras, innan en ordnad och varaktig styrelse blir möjlig, och fäderneslandets begrepp från en lysande hägring förvandlas till sund verklighet, som tager i anspråk uthålligt arbete, utan att nöja sig med ögonblickets excentriska hänförelse. Det är besittningen af alla dessa mindre glänsande men vida solidare egenskaper som lagt segren i motståndarnes händer. Hos dem är individen intet men samhället allt; alla arbeta på sitt vis för det gemensamma målet, mödosamt och outtröttligt, furstarne, liksom de ringaste i samhället. Den ihärdiga, tålmodiga, strängt disciplinerade germaniska sträfsamheten har sitt pris, som icke är ringa, men hon saknar detta förfinade behag, som, säga hvad man vill, ändå är kännetecknet på den sanna godheten. Vi förstå ej dermed denna yttre fernissa som under sin förtorkade skorpa gömmer både hårdhet och förderf, och hvaraf det förgångna Paris till sin olycka haft allt för mycket, men vi må väl taga oss i akt att lägga skulden

till dess ömkligheter på fransmännen allena. Lidandet har, såsom vi hoppas, öppnat de djupare och ädlare källsprängen i den franska naturen. Fransmännen skola ej vidare tillåta sin ystra, ostyriga, misshandlande och miss-handlade hufvudstad att vara en marknad för hela den så kallade civiliserade världens förfinade laster; de skola af egen drift fortsätta det stränga men välgörande arbete som krigets lidanden börjat, att utrensa dess osedlighetsdy, fördrifva dess sirener, utrota dess spelhålor, gifva respass åt dess njutningslystne dagdrifvare, och åter höja den till en ren brännpunkt för den sanna odlingen, det högsta snillet, den på en gång djupaste och klaraste vetenskapliga forskningen, dit de bäst begåfvade andar af alla folk samlas för att lägga den sista fulländande handen vid sin bildning.

Frankrikes stora olycka, under hela den långa tiden sedan det började hemta sig från den utmattnings som var en följd af den första Napoleons krig, och hastigt höjde sig till ett beundransvärdt välstånd, har varit den skarpa oförsonade skilnaden mellan klasserna, hvilken ingen officiell anbefald jemlikhet förmått utplåna. Mot den uppfostrade landbefolkningens häpnadsväckande råhet stod de öfverfyllda städernas, särdeles hufvudstadens, onaturligt stegrade förfining i den ohelsosammaste motsats. Vi säga ej att städernas lägsta klasser voro bättre uppfostrade; tvärtom. Men de tillagnade sig, i följd af det lätt-rörliga, sympatetiska franska lynnet, med en förvånande snabbhet tidehvarfvets allmänna idéer, hvilka, under den beklagliga frånvaron af solidare själsdaning, höllo hela denna talrika befolkning i ett tillstånd af denna fortsatt jäsning. Landets beundransvärda naturliga rikedom, och inbyggarnes ovanliga konstnärliga begåfning, hade gjort Frankrike till en enda omätlig verkstad för hela den öfriga världens lyx, och man har beräknat att mer än tredjedelen af städernas arbetare så att säga varit lagstade i den menliga fåfångans tjänst. Men nu är allt detta förändradt; kriget har förstört en ofantlig massa af egendom och ruinerat åkerfält, vingårdar, anläggningar, bostäder i det oändliga. De allvarsamma yrkeva skola åter en lång tid sysselsätta mängden af de händer som förr med lindrig kroppsanssträngning, hvilken lemnade sinuena jemförelsevis till pris åt en rörlig inbillning, till-

verkade dessa *articles de Paris* som hela världen känner. Så länge det fins så många förödda åkerfält att återgifva åt jordbruket, så många boningar att återuppbygga, så många arbeten af den första nödvändighet att förrätta, få nöjenas och den öfverdådiga lyxens hemvist vänta på förnyandet af sin tillintetgjorda herrlighet. Det torde icke vara någon fåfång förhoppning att det strängare kroppsarbetet som härigenom blir nödvändigt, i förening med den grundliga folkundervisningen, hvars oumbärlighet man fått lära genom den förfärliga beröringen med fienden, skall inom jemförelsevis kort tid bringa massan af franska folket just det slags uppfostran hvaraf det till sin olycka allt för länge varit i saknad.

För öfrigt tillåta vi oss ingå gissningar om framtiden. Det ser mörkt nog ut med Frankrikes politiska reorganisation, och ingen lærer kunna gissa, hvilken styrelseform detta ombytliga släkte denna gång kommer att gifva sig. Ej heller gör detta mycket till saken, förutsatt att det kan gifva sig ordning och stadga. Hufvudsaken är icke att välja mellan republiken och monarkien, utan att taga makten att improvisera regeringar från *les voyoux de Belleville* och andra lika politiskt upplysta medborgare, samt att hindra ärelystna demagoger från att ockra på den lättfotade okunnigheten. De föregående republikerna hafva varit ett månghöfdadt förtryck som slutat med diktatur; det vore väl om 1871 års republik kunde gå den motsatta vägen och börja med makt för att komma till frihet. Besynnerligt nog är det i utlevade gubbars händer som nationalförsamlingen lagt väldet, men utan tvifvel har man gjort väl: Thiers utesluter Gambetta, och man föredrager sannolikt med full rätt de doktrinära öfverlevorna från julimonarkien framför den revolutionära kommunens jernhårda förtryck. Huru sjuttioåringarne skola stäffa de unga ärelystna der som de trängt å sido, afhålla den genom fångenskapens sysslolöshet och eländen demoraliserade krigshären att konspirera, tvinga slöddret i de parisiska förstäderna, som under hela belägringen lefde flott på allmän bekostnad och därför så manhaftigt skrek på *guerre à outrance*, till att åter försörja sig med nyttigt arbete — allt detta är mer än vi för ögonblicket kunna begripa. Så mycket är oss emellertid klart, att den franske bonden, som älskar *l'autorité* ännu

högre än krigsäran, som tycker om att känna styrkans betsel i sin egen mun, om-sider måste vara trött vid den lumpna ro-len af voteringsmaskin, som af hans idoler hit till dags varit honom anvisad, och än mer trött vid hedern att i sitt anletes svett släpa för att sammanbringa de millioner som fordrats för att hålla mobben i Paris vid godt humör. Det är icke otroligt att nya klasser komma till väldet, och att detta ej kan ske utan bittra, kanske blodiga in-bördes strider, men det fins starka konser-vativa krafter på samhällets botten, och att förtvifla om deras slutliga seger, när ingen annan räddning är möjlig, vore nästan det-samma som att tvifla om en förnuftig verldsregering.

Ännu mindre än om Frankrikes framtid skola vi inlåta oss på spådomar om Tysk-lands. Hvad vi se för våra ögon är att det tyska folket fört ett segerrikt krig, ojemförligt i omfång och betydelse med nå-got som verldshistorien hittills skådat, att i stället för de tre germaniska *fragmenterna*, öfver hvilkas uppkomst *M. Rouher* efter 1866 års händelse sade att Frankrike hade orsak att lyckönska sig, en genom styrkans och dess missbruks solidaritet förbunden, i språk-, seder och verldsåskådning likformig människomassa sitter, ej blott segrande utan i obestriddt principat och utan medtäflare, midt i Europa, att af de stora makter hvilka förr tillsammans brukade upprätthålla ett slags polis i det europeiska samhället, endast de båda östra militärstaterna stå kvar på skådeplatsen, och att dessa båda jettar, för den närmaste framtiden åtmin-stone, synas vara förenade genom sympa-tiernas band lika mycket som genom tra-ditionerna och furstehusens släktskap. Vi finna dertill, att på samma gång Frankrike sedan krigets början nära fördublat sin statsskuld, och dertill afträdt några bland de rikaste af sina landsdelar, har det nä-riga tyska folket ensamt i form af krigs-kostnadsersättning försäkrat sig om ett kapital mer än tillräckligt att betala hela förbundets skuld, och derutöfver att be-strida en stor del af statsutgifterna för det löpande året. Dertill återvända dess krigare med rika enskilda krigsbyten, som väl realiserade böra gifva en utomordent-ligt vacker behållning och en ganska anseelig tillökning åt nationalförmögenhe-ten. Detta är *hvad man ser*, och en eller

annan samtida har deraf tagit sig anled-ning till de djupaste bekymmer. Men det är också något *som man icke ser*. Det är med rofvet från ett eröfringskrig som med vinsterna vid spelbordet; båda komma och gå som regn och solsken. Hvad de tyska näringarne lidit kan måhända uppskattas i penningar, men hvad folkets egna idoga vanor, dess sedlighet och ordningssinne, lidit derigenom att största delen af dess verksamma manliga befolkning för en lång tid varit ryckt från det produktiva arbe-tet och sysselsatt endast med förstöring, det trotsar all beräkning i milliarder, och om det vore en hädelse att förtvifla om Frankrikes återupprättelse, torde det vara föga mindre så att icke vilja se några af de upplösande krafterna, som redan tyst sitta och arbeta i skuggan af den nyss uppresta kejsaretronen.

Vare det emellertid fjerran från oss att af andras bekymmer vänta någon trygghet för oss sjelfva: sådana beräkningar äro lika förderfliga i samhällenas lif som i de enskildas. Vi kunna rätt väl blifva föremål för anfall, hvilken stund som helst, och vi skola otvifvelaktigt blifva det, om vi ge-nom likgiltighet för vårt försvar likasom dertill inbjuda. Om det fins någon för-hoppning om en evig fred, så torde det, att döma af hvad vi se för våra ögon, icke vara för mycket att säga, att vägen dit går genom ett allmänt krig, och det vore sä-kert en mer än fäkunnig förhoppning, att vid den slutliga uppgörelsen af de politi-ska balanserna i Europa, vårt folk, bosatt midt emellan de båda rivaliserande stor-makter som nu mera äro ensamma öfver-lefvare af den gamla pentarkien, och i alla afscenden genom natur, vanor och traditioner obehvämare än de flesta att bilda ett fogligt lydrike åt någon stark beskyddare, ensamt bland alla skulle slippa ifrån att betala oberoendets pris. Men nu vet en hvar, att egen hushållning kostar ojemförligt mer än inackordering, och vi måste derföre, efter att halftannat sekel hafva bott på nåder, på allvar be-sluta oss för de offer af alla slag som det alltid kostar att hafva ett säkert lås för sin egen dörr.

Vi tala här icke endast eller ens före-trädesvis om försvarsfrågan. Det är många andra områden af vårt offentliga lif der en fast tro på oss sjelfva, och ett redligt upp-

såt att hjälpa oss sjelfva, äro af nöden. Från stormaktsskrytet till lydlandskryperiet är det endast ett steg, och det synes att man nu beslutit att taga det. Derför att vi icke längre diktera lagar i hjertat af Europa, vill man göra troligt att vi aldeles ingenting väga i världen, att vi äro dömda till absolut politisk obetydlighet, och att vi icke ett ögonblick böra dröja att draga på oss den ständiga neutralitetens odmjuka botöfningskläder. Man har sett sådant framskymta förr, och senast under riksdagens behandling af Tredje hufvudtiteln. Det är ej längre värdt för oss att hafva en egen diplomati, heter det, och det kostar så mycket att löna dessa granna odugliga »boulevardflörer»; eller misstogo vi oss, då vi för några dagar sedan tyckte oss höra just detta ord falla från en mycket uppburen vältalares läppar? Det är eget att se, huru i detta fall intressen förenat sig som icke tyckas hafva något gemensamt, huru personer som kämpat på lif och död mot det nya representativa skicket blifvit på en gång de ifrigaste bundsförvandter åt just det parti som vridit makten ur deras händer, och huru den doktrinära radikalismen villigt lånar sig till språkrör åt de förtroeligheter som den förstnämnda klassen hvisskar i sina nya vänners öron.

Utän någon öfverdrifven beundran för den diplomatiska métiern, tro vi att våra sändebud hos främmande regeringar på det hela taget rätt tillfredsställande uppfylla sina pligter under högst svåra och pröfvande tidsomständigheter, och då man, med påtagligen afsigtligt missförstånd af ett yttrande som fallit från den närvarande utrikesstatsministerns mun, vill påbörda honom att han vid befordringar fästare en alltför ensidig vikt vid den diplomatiska routinen, tro vi oss, med kändedom om ett och annat som nu icke passar för offentligheten, veta att han deri handlat mycket välbetänkt och iakttagit sitt lands sannfärdiga nytta. Långt ifrån således att inför världen proklamera vår obetydlighet, vår inre splittring, vår förlamande misstro mot dem som utöfva de högsta medborgerliga förtroendena, borde det ligga oss om hjertat att visa andra folk, att vi tänka högt om oss sjelfva när vi minst tala om oss sjelfva, att vi önska sitta i fred, och därför unna andra att sitta i fred, men att vi för ingen del ämna öfverraska vår samtid med någon politisk inkompetensförklaring, hvar till just nu måhända fins mindre anledning än någonsin förut under de sista hundra femtio åren af vår historia.

Litteratur i Försvarsfrågan.

Öfversigt af Svenska Krigsförfattningens utveckling samt af grunderna för dess framtida ordnande. Ett bidrag till frågans lösning af *En gammal militär*. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner 1871.
I försvarsfrågan af S. Lund, Berlingska Boktryckeriet 1871.

att hafva särdeles kunskap i det tekniska af krigsvetenskapen, ehuru, till följe af den senaste tidens sorgliga tilldragelser, dess egendomliga språkbruk mer än önskligt varit ingått i den allmänna litteraturen.

Hvad vi derföre önska är att fästa våra läsares uppmärksamhet på sådana skrifter som på ett omfattande sätt bringa försvarsfrågan inför allmänheten, icke att selsätta oss med det ena eller andra organisationsförslaget. Det kommer väl, skola vi hoppas, den tid då ett definitivt beslut måste fattas af riksdagen, och då blir det äfven för oss en skyldighet att uttala en åsigt. För ögonblicket är det oss nog att söka göra oss reda för de allmänna dragen af frågan; dess historiska och finansiella sidor äro tills vidare af långt större intresse än den speciellt militära, ty den senare är densamma öfver hela världen, och alla folk, åtminstone i Europa, skulle troligen ställa

Vi hafva upptagit ofvanstående rubrik, icke för att skrämja våra läsare med konstord och tekniska framställningar, som kanske ingendera af oss, om han vill vara fullt uppriktig, nöjaktigt begriper, utan derföre att i närvarande ögonblick, då folket af statsmakterna väntar försvarsfrågans lösning, bör hvar och en efter förmåga göra sig reda för de allmänna dragen af denna stora angelägenhet. Man kan veta rätt mycket om militära detaljer och ändå hafva mycket dunkla föreställningar om försvarsväsendet i dess politiska bemärkelse, liksom det å andra sidan icke är omöjligt att skaffa sig ett ungefärligt begrepp om det senare, utan

sitt försvarsverk på en mycket snarlik fot, om de hade obegränsade medel och inga ekonomiska egenheter som invercade på deras arméorganisationer.

Att i deras stora ledande drag beteckna de nationella egenheter som utmärka svenska folket i dess inrättning för sitt försvar, är afsigten med »en gammal militärs» arbete. Alla tecken tyda derpå att hans lilla skrift är frukten af många års studier, men han har så lefvat sig in i alla detaljerna af sitt ämne, att han förutsätter samma förtrolighet med dem hos sina läsare, hvilka derföre hafva svårt att öfver allt följa honom, och mer än en af dem skulle sannolikt tröttna vid den i ovanlig grad pressade och pregnanta framställningen, om icke den lika ovanliga tankerikedomen och det ungdomligt raska framställningssättet oemotståndligt förde honom med sig.

Författaren betraktar hela krigsväsendet ur en tredubbel synpunkt, hvilken han betecknar med följande term, för hvilken han har en gifven förklarlek: *allmän värnepligt för det enskilda, inskränkt värnepligt för det gemensamma*, och ett *särskildt frivilligt krigareyrke*. Hvardera af dessa tre system har sina utslutande beundrare, hvilka deri företrädesvis vilja se det svenska försvarsväsendets styrka. Den första satsen representeras af det bekanta »man ur huse»; det är lokalförsvaret mot en påträngande fiende, det är landstormen, som utkallas för att värna hem och härd. Så nödvändigt än detta försvar må vara att på förhand ordna, så att det duger till något när det behöfver uppkallas, så är det ett oting att tala om ett utslutande derpå grundadt riksförsvar, och frasen har allt för ofta varit begagnad af sådana hvilka icke alls vilja hafva ett försvar som är förenadt med någon uppoffring. Den inskränkta värnepligten för det gemensamma är i principen ingenting annat än den allmänna värnepligten för det enskilda, utan endast en olika tillämpning af samma grundsats. Emedan de anfallande arméerna verka i stora massor, erfordras till att möta dem någonting rörligare och mera sammanhängande än de föga talrika grupper som utgöra det lokala försvaret, och derföre att de som utkallas till en sådan tjänst underkasta sig vida tyngre och mer än ansträngande pligter, måste den inskränkas till några få af de raskaste åldersklasserna, hvilka för dess ut-

öfning måste ega en i det närmaste fullständig yrkesuppfostran. Detta är hvad som nu mera vanligen kallas folkbeväpning, och vår beväring är ingenting annat, i fall den skall uppfylla sitt ändamål. Det synes nu vara i alla kontinentala europeiska länder erkändt såsom grundsats, att hvarje vapenför man är pligtig att under ett visst antal år af sitt lif personligt bidraga till sitt lands försvar, liksom det, med de oerhörda massor som användas i nutidens krig, vore en omöjlighet att på annat sätt åstadkomma de förnödna antalen. Men ehuru det obligatoriska försvaret blifvit regeln i alla de stora militärstaterna, fordras ändå derutöfver ett särskildt frivilligt krigarstånd, antingen dermed förstås en del af gemenskapen, som, för att kunna upptaga och leda den periodiska beväpningen, måste ega den fullständigare öfning och erfarenhet som endast kan förvärfvas genom många års oafbrutna förberedelser, eller endast manskapen vid vissa vapenslag, som fordra icke blott en ännu trängare öfning utan äfven alldeles särskilda skickligheter, d. v. s. de så kallade specialvapnen, eller också ensamt befälet, som måste ega en speciel uppfostran för yrket, hvilken det vore allt för stor uppoffring att förvärfva blott för några få års pligtutöfning, och som äfven genom sin ensidiga riktning skulle i de allra flesta händelser göra det omöjligt för sina innehafvare att efter tjänstetidens slut finna en nyttig användning i det borgerliga lifvet.

Det är den första af dessa tre inrättningar, då en del af hären är ständig, som man i vanlig mening kallar för *stam*, ehuru ordet, som, enligt vår författares halft sarkastiska uttryck, »inkom i vårt militärspråk för att genom en bild befria sig nödvändigheten af en definition,» äfven nytjas i de båda sednare bemärkelserna, så att, såsom det vidare heter, »den ene der under tänkte sig en *kärna*, den andre deremot endast ett *skal*.» Då det är försvarsfrågans innersta kärna, huruvida vi fortfarande skola hafva en ständig *stam*, bestående såsom hittills af ett särskildt krigarstånd utaf alla vapen, eller endast en öfvergående *stam*, derigenom att en del af det manskap som årligen uttages, på grund af den inskränkta värnepligten för det gemensamma, får en fullständigare öfning än de öfriga, eller endast en befäls*stam* eller så kallad *cadre*, torde det icke vara olämpligt att dröja nä-

gra ögonblick vid detta begrepp och underkasta det ett närmare skärskådande.

Hvad som är den svenska krigsstammens egenhet är, att större delen deraf — ty endast omkring femtedelen är värfvad — utgöres af frivilligt antagna krigare till yrkets, men icke i och för oafbrutna öfningar i kaserner eller kantoneringar sammanbände, utan förlagda öfver hela landet, tidtals öfvade i läger och derunder aflönade af staten, men dess emellan åtnjutande full frihet att försörja sig med enskildt arbete, och derjemte berättigade till bostad i förening med ett litet jordbruk eller motsvarande natura-förmåner, hvilka äro i vissa jord-egendomar in-tecknade, under ett befäl som aflönas genom invisning på skatter in natura och rättigheten till begagnande af vissa det allmänna tillhöriga boställesegendomar, och som, hvilket är en högst väsentlig omständighet i alla frågor om försvarsväsendet — icke på gamla dagar väntar sitt underhåll ensamt af staten, utan till största delen pensionerar sig sjelf.

Den författare med hvilken vi här hafva att göra är ingen ting mindre än en ovilkorlig beundrare af Carl XI:s indelningsverk, men så mycket varmare är hans erkännande af Gustaf II Adolfs arméorganisation, på hvilken det senare indelningsverket grundar sig, utan att emellertid hafva blifvit utveckladt till den fullständighet hvaraf det var mäktigt. Allmogens anbud af allt stridbart manskap till rikets försvar mottogs af Gustaf Adolf endast såsom ett »försvar för det enskilda», i närheten af hemmet, för att der på egen bekostnad, antingen alla på en gång eller i aflösningar, under befäl af konungens män bidraga till landets försvar, medan bonden å andra sidan sökte och till en del äfven vann befrielse från utskrifning genom åtagandet att hålla ständiga soldater, och der dessa fortforo, undanröjdes genom kloka och väl öfvervakade förordningar alla skäl till ovilja mot fullgörandet af den inskränkta värnepligten för det gemensamma. Frikostigare än riksdagarne under ett senare tidevarf, uppmånade 1625 års ständer konungen att öka krigshären samt avisade de dertill nödiga medlen, och konungen, »fullkomligt inseende dess dubbla betydelse att *utbilda* och *använda* krigisk kraft, gaf åt armén en särskild krigs- och fredsfot, samt införde ett ordnad system för öfvergången från den ena till den

andra.» Den stående hären, grundad för kavalleriet på frivilligt antagande och för infanteriet derjemte på utskrifning, erhöll samfälda öfningar för manskap och befäl; åtgärder vidtogos för att åt det senare bereda den teoretiska utbildning hvilken blef allt mera nödvändig; vid befordringar gafs företräde åt förtjensten, men samma rätt åt tjänsteäldern som åt börden; den riktiga grundsatsen upprätthölls med noggranhet, att aflöningen utgick i en fördelning af lön och tjänstgöringspenningar, och den vigtiga pensioneringsangelägenheten ordnades genom inrättande af Vadstena Krigsmanshus för de uttjente och sårade af manskapet, samt för enkor och barn af de stupade genom allmänna förläningar.

Sådan visar sig arméorganisationen under denne store konungs regering, genomförd i sina tre hufvuddelar, en ordnad landstorm till försvar för det enskilda och en genom utskrifning, d. v. s. genom inskränkt värnepligt för det allmänna, förstärkt yrkeshär, ty en längre utsträckt folkhevåpning var af tidernas förhållanden hvarken fordrad eller medgifven. Det egendomliga feudala elementet i aflösningssättet verkade ännu icke menligt, emedan befälets höga krigiska anda gjorde att pligten ännu allt jemt sattes framför de enskilda intressena.

En annan tid kom dock snart. »För embetsmännens beqvämlighets skull» började redan tidigt den allmänna värnepligten att i stället för hufvudtalet af kommunernas invånare utfordras efter hemmantal; ryttaren tilläts att stanna hemma för att sköta jordbruket och i sitt ställe skicka sin dräng, sventjenaren, till statens tjänst; krigsöfnin-garne försummades, aflönings- och pensionsförhållandena föllo i oreda, befordringarne blefvo öfverstarnes ensak, »och krigsbefälet tycktes allt mer antaga natur af ett bolag till idkande af krig, åt hvilket de ofrälse stånden betalte största delen af rörelsekapitalet i folk och penningar.»

I den inskränkta värnepligtens öfverflytning från personen på förmögenheten ligger fröet till vår krigsförfattnings egendomliga utveckling under hela den följande tiden. Det var denna punkt som af Carl XI ensidigt fixerades, i det han, med förbiseende helt och hållet af den allmänna värnepligten för det enskilda, och utan att till dess rätta grunder återföra den inskränkta värnepligten för det allmänna, »föreslog ständerna

att emot befrielse från utskrifning *såsom regel*, men med dess bibehållande *såsom vite*, ständigt underhålla ett visst antal soldater, hvilka under vissa förhållanden voro skyldige att hos rotheällarne arbeta.» Han omöjliggjorde genom det ständiga knekthållet den olika krigs- och fredsfoten, och derigenom att utskrifningarne inskränktes från det större medborgerliga området, socknen, till det mindre, helt och hållet enskilda området, roten, förringades soldatens sociala anscende; han införde visserligen gemensamma öfningar, men han försvårade dem derigenom att både befäl och manskap under dem fingo underhålla sig sjelfva; han upphäfde skilnaden i aflöning mellan lön och tjänstgöringspenningar, borttog sammanhanget mellan löner och pensioner, lemnade de sårade och de stupades efterlevande utan understöd, men bibehöll orubbad rântetagarnes och rântegifvarnes för tjänsten menliga direkta beröring med hvarandra, det feodala elementet i aflöningen och krigsbefällets sjelfständiga ställning vid riksdagarne, hvarjemte han, genom att göra bostället, d. v. s. landtbruket, till hufvudbeståndsdel i aflöningen, och genom anvisning af herredagspenningar åt öfverstarne, för att underlätta deras närvaro vid riksdagarne, ökade farorna af alla dessa egendomliga förhållanden. Författaren sammanfattar allt detta i följande starka ord:

Följden af dessa åtgärder blef att all ordentlig hushållning med statens medel i fred, all krigsreserv vid utbrottet af ett krig, omöjliggjordes, att både den frivilliga och den tvungna rekryteringen försvårades så väl i fred som krig, att bristen på bildningsanstalter för befälet gjorde öfningarne andelösa, äfvensom åliggandet för befäl och manskap att icke allenast för deras skull öfvergifva sin fredliga näring utan äfven sjelfva underhålla sig under öfningarne gjorde dessa förhatliga, att brist på sammanhang mellan aflöning och pensioner samt de senares ringhet försvårade befördringarne och i pensionernas ställe infördes tjensteköp, att genom bibehållandet af så väl det feodala elementet i aflöningarne olust för tjänsten och krigsbefällets fallenhet för deltagande i politiska förhandlingar fingo en ny näring, samt att således icke allenast krigsförfattningen i sin helhet förlorade enhet och spänstighet, statens säkerhet att ega ett tillräckligt antal försvarare minskades, de viktigaste villkoren för härens duglighet och villighet försumrades, utan äfven de gamla hindren deremot fingo en ny kraft.

Vi hafva tillåtit oss denna något utförliga citation, emedan den innehåller en

målade framställning af hela vårt krigsskick under hela det århundrade som följde på indelningsverkets införande. Så länge krigsen, med en jemförelsevis obetydlig, till den öfvervägande delen dessutom värfvad arméstyrka, fördes utom riket och Carl XII:s första underbara segrar lifvade modet både hos befäl och trupper, märkte man mindre klart följderna af alla de olägenheter som lågo i sjelfva krigsförfattningen, men när fienden efter slaget vid Pultava å nyo beträdde den svenska jorden, och en ny här måste skapas för att möta den, framstodo de i sitt fulla ljus. Denna skapelse uteblef icke heller, och under de sista åren af Carl XII:s regering vidtogos åtgärder som åter satte Sveriges krigsorganisation ett halft sekel framför det öfriga Europas. Men olyckligtvis, säger författaren, hämnar sig fädernas missgerning på barnen; krigsbefälet upphäfde sig till en politisk fraktion, som underhandlade med fienden och konspirerade vid riksdagarne, der dess *kaptener aflönades af de medel som soldaterna betalte för att undgå kompanimötena*, medan allmogen å sin sida förträffligt förstod att behålla för sig sjelf hvad knekten skulle hafva. Följden blef hvad vi fingo upplefva under Finska kriget, »och sedan de svenska hetsigheterna blifvit tillfredsställda genom tvenne generalers blod, rust- och rothällarne genom medgifvandet af ett stort antal vakanser, samt statsmännen lärt att trösta sina samveten med den föreställningen att en god armé ej var förenlig med en fri statsförfattning, återtog trögheten sitt välde, och allt återföll i de gamla hjulspåren.»

Den gamle militären karakteriserar på flere punkter af sin historiska öfversigt den svenska arméförfattningen såsom en tung, inert och svårstyrlig massa af sins emellan stridiga intressen, utan annan sammanhållande kraft än de olika intressenas gemensamma fientlighet mot härens ändamål och följaktligen mot samhällets rätt. Dessa intressen hindrade allt jemt undanrödjandet af systemets grundfel, och partiela reformer, hvilka såsom stjernskott lyste ett ögonblick i den mörka natten, fingo ingen varaktighet. Det är nemligen icke brist på idéer som kan läggas oss till last i egenskap af folk; den icke militäriske läsaren förvånar sig öfver massan af militära framtidstankar, som rörde sig hos statsmakterna under de hundra åren från Pultavaslaget till Gustaf

IV Adolfs fall. Lika tillgängliga visade de sig vid denna tidpunkt för de nya idéer som voro en följd af den franska revolutionen, personlighetsprincipen och förkastandet af de stående härarne, med ett ord, just de grundsatser som vi nu, efter en sextio års undanflykter, synas omsider af tidernas osäkerhet uppskrämda till att vilja tillämpa. Vår politiska obetydlighet och brist på självbestämmande under den långa tiden från Carl XII:s fall, samt det oerhörda förakt hos våra samtidas folk och regeringen under hvilket vi såsom nation voro hemfallne, hade sin förnämsta grund i den likgiltighet för försvarsväsenhet som var den närmaste följden af klassegennyttorner, men som sökte, churu utan framgång, svepa sin nakenhet i några skrytsamma talesätt från våra stormaktsdagar.

Det fins nu mera inom sjelfva armén icke några stridiga intressen, hvilka hafva sin enda sammanhållighet i bemödandet att motverka statens ändamål, ty om också genom en etikettsförseelse krigsbefällets deputerade en gång blefvo af konungen tilltalade med »Gode herrar», liksom fordom adeln, i stället för »Mine herrar», så hafva dessa dock oss veterligen icke gjort anspråk på någon särskild rådgifvande rätt i samhällets angelägenheter, och om man till och med sett en riktig grundsats på senaste tiden tillämpad på ett sätt som varit egnadt att utan nödvändighet såra ömtåliga hedersskrupler, så finnes säkert icke mellan rangregementenas och den öfriga liniens befäl minsta skugga af köld, som skulle kunna motverka deras samdrägtiga bemödande för fäderneslandets bästa. Ett enda intresse fortlevver nu mer af alla dem som fordom stridde sins emellan, endast eniga deri att göra våra gränser försvarslösa och vår politik lumpen. Detta intresse är rotechällareintresset, tillfälligt understödt af en liten hop sykofanter, hvilka med radikala fraser på läpparne alltid infinna sig såsom trainusoldater i det läger der de tro sig hafva något att vinna. Den gamla rättsfrågan om knektekontraktenas föregifna egenskap att fria från uppfyllande af allmänna medborgerliga förbindelser kunde med något fog göra sig gällande vid 1727 års riksdag; sexton år längre fram var den i sjelfva verket sliten genom vargeringen; ett århundrade senare hade den förlorat all betydelse, och bästa beviset derför är att

beväringens införande 1812 egde rum utan minsta gensägelse å allmogens sida, såsom också vår författare på ett tillfredsställande sätt ådagalägger. Om värdet af dessa rättsanspråk vidare vore underkastadt något tvifvel, så har det blifvit på ett afgörande sätt undanröjdt genom den senare af de båda skrifter hvilkas titlar ofvan äro angifna. Dess författare har mer än ovederläggligt, om man kan säga något sådant, visat att det blefve icke jordbrukets viinst utan dess afgjorda skada, om den i jorden in-tecknade roteringsskyldigheten blefve efterskänkt, och att ingen derpå vunne utom de nuvarande rotechällarne, som derigenom skulle erhålla en personlig skänk, hvilken under ingen förvärdning skulle kunna rubriceras såsom en godtgörelse för forna orättvisor.

Att ingå i allmogens egen tankegång och på den öppna hederliga debattens väg bekämpa dess ensidigheter, har alltid förefallit oss att vara en bättre metod än att förlöjliga dem och stämpla dem såsom bristande fosterlandssinne. För vår ringa del skatta vi den osmyckade egenyttnan minst lika högt som det meningslösa patriotiska skrället, och vi förtvifla mindre om att slutligen komma till rätta med den förra än med det senare. Allmogen är till sin natur konservativ; när han talar om att gå man ur huse, ligger deri måhända mindre en jargon, och mera ett minne af det stenbockska lokalförsvaret, än vi kunna föreställa oss. På samma sätt förhåller det sig med »besvären», som utgjort föremål för pröfning och föranledde resolutioner vid mer än en af frihetstidens riksdagar, och vi instämma mer än villigt med vår gamle militär, då han säger att genom de vid 1867 års riksdag ifrågakända »lindringar» för rotechället öppnades en Pandoras ask af stridiga intressen, som skakade krigsförfattningen i dess grundvalar. Men då eftergifternas väg allt för länge och ofta varit be-trädd, är det nödvändigt att tåligt och beredvilligt diskutera; och på denna väg har redan ej så litet blifvit vunnet. Sålunda har det blifvit medgifvet från rotechällarens sida, att det icke vidare fins några rättsinnehafvare, hvilka fördelen af in-delningsverkens aflyftning kan komma till godo, sedan den jord hvare dess börda är in-tecknad så ofta ombytt egare, att gravationerna blifvit en stående faktor i egendomarnes

värde. Man har derföre funnit nödigt att byta om ståndpunkt och begagna ett nytt argument, i det man säger att de som förvärfvat jorden hafva också dermed förvärfvat utsigterna till de skattelindringar, hvilka i en framtid kunna komma samma jord till godo. Svaret på denna rätt fintliga invändning är emellertid lätt funnet. Man betalar ej förhoppningar, emedan man får dem gratis. Ingen betalar på auktion särdeles mycket för en gammal möbel, emedan man, såsom stundom inträffat, hoppas i någon lönlåda träffa undanstuckna sedelbuntar, och ingen ger ett öre mer för en afsöndring på ett par tunnland aflägsen skogsmark, derföre att dessa tunnland möjligen i en framtid kunna betala tusendubbel såsom tomtplatser för en på dem uppväxande stad. Den gällande egendomstaxeringen bevisar också tillräckligt att den roterade jordens värde i förhållande till säterijorden icke är bestämdt af någon dunkel utsigt på gravationernas förintande, hvilket endast skulle kunna ske genom ett maktspråk, som innebure en orättvisa mot alla samhällets öfriga skattedragarne, utan af det klara, rena faktum af deras befintlighet.

Vi förtvifva icke om möjligheten att i afseende på dessa saker slutligen komma till rätta med dem som föra det egentliga folkets talan, ehuru det må vara ett långsamt och stundom rätt tålmodsprövande arbete. Hufvudsaken är att *vilja* med allvar, och det utan fördomar eller undanflykter. Om vi kunna öfvertyga vår allmoges att de offer som bringas för vår politiska sjelfständighets upprätthållande icke äro bortkastade, utan att de äfven i ekonomiskt afseende rikt återgåldas — och detta borde ej vara svårt — så blir närmaste frågan att tillse, huru långt dessa offer, så vidt de afse försvarsverket, rimligtvis böra och kunna sträcka sig, huru mycket tid, penningar och försakelser vi anse vårt politiska oberoende, andras aktning för oss och egen trygghet vara värda. Det finnes hos den gamle militärförfattaren några sidor som i detta afseende äro ytterst tänkvärda och ej så litet uppmuntrande. Han ådagalägger, så tydligt som vi tro det vara möjligt, att det i den menckliga naturen finnes en motståndskraft mot tillämpningen af teorien om en oinskränkt värnepligt utan friköpning, utan lottning och utan rättighet att sätta annan person i sitt

ställe, och han andrager några slående bevis derpå att äfven i Preussen, der den ovilkorliga värnepligtens princip eljest strängast tillämpas, har man nödgats gifva rum för en sådan efterlåtenhet att mer än tre fjerdedelar af de värnepligtige, eller noga räknadt 77 procent genom afsigtligt förbiseende slippa all öfning, och att af de öfriga 23 under vanliga förhållanden endast 10 procent ingå i tjenst. Han torde till slut få rätt i sitt påstående; att arbetsfördelningen äfven i afseende på landets försvar, i form af ett särskildt frivilligt krigareyrke, är ett vilkor för civilisationen, och hans grunder för *en i måttliga dimensioner tilltagen krigsorganisation* äro åtminstone egnade att göra ett lifligt intryck på en lekman, som försöker att samvetsgrant göra sig reda för våra försvarsangelägenheter. I det rent militära är det åtskilligt som säkert kommer att möta motstånd hos sackmännen, och som på afstånd nästan ser ut såsom idiosykraisier, såsom officersämnenas öfning vid stående trupp och några andra saker, ehuru vi bekänna, att efter hvad det senare halfårets erfarenheter gifvit vid handen, befålets bildning, så att dess medlemmar sjelfva kunna instruera soldaten, ser ut att vara sjelfva kärnpunkten i officersuppfostern. Han är ej heller utan sina inkonsequenser, såsom då han strängt utdömer det omedelbara förhållandet mellan rättagare och rättegifvare i fråga om befålet, men lemnar det att kvarstå i afseende på gemenskapen, och icke en gång yrkar på upptagandet af krigsministrernas förra gången framställda men nu, såsom det tycktes oss, utan giltigt anledning öfvergifva förslag till s. k. normal kontrakt. Vidare förekomma älsklingsstankar, som för sackmän åtminstone torde vara mindre tilltalande, såsom underlöjtnanternas anställande endast på försök och kompanichefernas tillsättning efter samma regel som nu iakttages vid majorernas; och slutligen framställas yrkanden i afseende på generalstabens organisation och öfningar, ordnande af löne- och pensionsväsendet o. s. v., hvilka redan det sunda förnuftet säger måste vara militäriskt riktiga. Vi ämna icke inlåta oss på dessa detaljer; ändamålet med vår uppsats har endast varit att i någon mån söka göra rättvisa åt ett genom tanke-rikedom, högstämd men likväl fullkomligt nykter och praktisk fosterlandskärlek, den

otvetydigaste förtroelighet med alla ämnets detaljer och det snillrikaste framställnings-sätt utmärkt uttalande i den viktigaste fråga som för ögonblicket är föremål för riksdagens behandling. Den lilla skriften är, såsom författaren säger ett *memento*, ett »gif akt!» i brinnande bokstäfver uppslaget öfver de rum der våra viktigaste angelägenheter behandlas och afgöras. Det är en på en gång klok, klarsynt och varmhjertad uppmaning till våra lagstiftare, att genom en bederlig behandling af försvarsfrågan »återeröfra» det förtroende till oss sjelfva, den aktning af både vänner och fiender, som den behandling vi hittills egnat henne betydligt inskränkt, en förmaning »att ej lättsinnigt förspilla de känslor som förhöja värdet af det politiska oberoendet, som skänka ökade krafter åt dess försvar», och på samma gång en allvarsam erinran, »att det ej längre går an att under stora ord dölja sin fåfänga, sin egen nytta, sin afundsjuke och sina fördomar.» Det är ett vädjande »till oss sjelfva och världen, om vi äro en frisk stam, som vill och förstår att försvara sitt politiska oberoende, och som, om det är försynens vilja att detta oberoende skall gå förloradt, likväl genom den villighet och den klokhet med hvilka den beredt detta försvar — det mod hvar med den utfört detsamma — skall veta att bereda sina efterkommande den höga ställ-

ning inom folken hvilken ännu icke nekats någon som vetat att dyrt sälja sin sjelfständighet; eller om vi äro ett utlevadt folk, som glömskt af fädrens minnen, af egen värdighet, af efterkommandes rätt, endast är betänkt på att under någon mäktigares skydd få i ro njuta af lifvet — och måhända utveckla sin språkliga och intelligenta nationalitet.» Men den åldrige författaren nöjer sig icke med att uppmana till krampaktiga ansträngningar som skulle gå utöfver våra krafter; han visar oss att med det alvar och klokhet hvilka, med allt vårt verldsbekanta lättsinne, öfverilningar och storodighet, stå oss väl till buds när vi vilja begagna dem, är ej faran för vår sjelfständighet stor, och faran för vårt auscende ingen. Ty dessa faror komma ej från andra håll, utan egentligen från oss sjelfva, »från de dunkla minnena af strider och förtryck klasser och korporationer emellan, hvilka längesedan upphört att vara till, men likväl omedvetet jäsa i blodet och förvirra vårt omdöme.» Sådana ord böra, när de såsom här stödjas på klara sakförhållanden och icke äro oratoriska öfningar, icke få förklunga i den tomma rymden, ty de äro ett verkligt »bidrag till frågans lösning», som icke bör förbises af någon enda bland dem hvilka i detta ögonblick hafva denna lösning i sina händer.

Liten bok-revy.

Under denna titel ämna vi tid efter annan i korthet omnämna utkomna arbeten, hvilka vi öfver hufvud icke, eller åtminstone icke för tillfället, kunna egna någon närmare granskning, men för hvilkas allmänna syftning och beskaffenhet det möjligen kan vara en och annan läsare välkommet att finna en opartisk och välvillig, om än aldrig så kortfattad redogörelse. Vi anhölla därför att till en början få med några ord fästa våra läsares uppmärksamhet på följande arbeten, hvilka vi utan all rangskilnad uppräknat i den ordning hvori de kommit till vår kännedom.

Svensk Ordbok med angifvande af ordens härledning. Stockholm L. J. Hierta 1870. Pris 1 rdr 50 öre.

I afvaktan på Svenska Akademiens »ordlista» bör detta lilla arbete, uppställt efter

Rydqvists Svenska Språkets Lagar, vara välkommet för mången, som utan tillgång till dyrbarare hjälpredor önskar skriva sitt språk någorlunda felfritt. Uppställningen är för detta ändamål ganska lämplig, i det små siffror vid orden hänvisa till reglorna i en liten kort föregående grammatik. Man kan nu slippa se i tryck sådana falska stockholmska termer som *läsar*, *rökade* o. s. v. De från franskan hemtade orden göra dock öfver allt förargelse. Man finner här *trottoar*, *reservoar*, *kordong*, *buljong*, *talang*, stafvade efter ett så kalladt fransyskt uttal, men deremot *ackompagnement*, stafvadt efter hvarken franskt eller svenskt, samt *reson* och *pretention*. Derivationen är stundom mycket vågad, och kunde i allmänhet vara borta, helst de främmande stamorden sällan äro förklarade; händer det så, går

det ofta rasande, t. ex. när *agronom* förklaras af ager laud och nomos »lag» (i st. för »ort» eller landsdel, ty vilddjuren kallas på grekiska »agronomer») eller *gymnastik* af gymnos och technä, — en naken konst — i st. f. *gymnazo*, naken öfva kroppsrörelser. Men en ypperligt anordnad oktavvolym på 16 ark för halfannan riksdaler är redan ett bland dessa underverk af godtköp, hvilkas hemlighet ingen förstår bättre än hr L. J. Hierta, och köparen bör vara fullt nöjd med hvad han får, äfven om de på det hela onödiga filologiska förklaringarne skulle der och hvar befinnas litet underhaltiga.

Undervisningslära med särskild hänsyn till folkskolan. Anteckningar och bidrag af *Fredrik Sandberg*, rektor vid folkskolelärarinneseminarium i Stockholm. P. Palmqvist 1870.

Titeln säger hvad boken menar; den högt förtjente undervisningsläraren har velat lemna folkskolans lärare en länge saknad metodik; men hvar och en som intresserar sig för uppfostran finner här mycket godt att hemta, många förträffliga tankar och erfarenheter att taga vara på, endast man ej låter skrämja sig af den skematiska uppställningen, som är tröttande för läsare i allmänhet men måhända oundgänglig för det närmast afsedda ändamålet. Vi anbefalla särskildt denna bok åt mödrar som ämna sjelfva undervisa sina barn; de skola deri finna en god vän och en förträfflig rådgifvare.

Pedagogisk Tidskrift. Utgifven af *H. F. Hult* och *E. G. Olbers*. 1871. Första häftet innehåller början till en mycket läsvärd »Öfversigt af den Svenska skollagstiftningens historia i vårt århundrade» af *M. Dalsjö*; »Om elementarlärarnes arbete» af *A. Broman*, samt några läroboksgranskningar och notiser. Den pedagogiska litteraturen synes för ögonblicket vara den enda som har någon liflighet i landet, och skälen dertill ligga förmodligen i den skarpa kritik som nyligen blifvit riktad på läroverksorganisationen. Vi skola härnadan nämna det viktigaste som på senare tiden kommit i våra händer.

Sveriges Elementarläroverk samt deras tidsenliga organisation. Framställning tillagnad hvarje fosterlandsvän af *S. W. A. Westerås*. Berg 1870.

En utomordentligt sträng, här och der

kanske obehöfligt ordrik kritik af det nu rådaude systemet, och ett på sanna grunder, men ej utan all panegyrisk öfverdrift, utfördt förslag till undervisningens ordnande, särdeles hvad fornordiskan och välsignelserna af den framtida skandinaviska bildningen beträffar, hvori allt en viss högstämnd ungdomlighet förräder sig. Mycket är emellertid ett ord i sinom tid, och vi förmoda att den nu arbetande skolkomitéen icke underlåter att derom taga kännedom.

Några ord om våra folkskolor och elementarläroverk. I trenne bref till den som vederbör af *M. L. Stockholm*, *A. Bonnier* 1870.

Författaren antyder sjelf att han är en gammal man, och det är troligt af den hänförelse med hvilken han talar om sin egen ungdom. Föröfrigt förräder hela framställningen all ting annat än ålderdom, och man läser sällan någonting så varmhjertadt. Den är en vältalig fördömelse öfver det mångsysslande som nu jäktar ut våra ynglingar till både kropp och själ, och ett ännu vältaligare försvar för de onekligen stora vyer efter hvilka *Johannes Rudbeck* för omkring 250 år sedan ordnade Sveriges högre elementarundervisning.

Lärdomsskola och medborgerlig bildning af *Otto von Feilitzen*. Stockholm, *Seligmann* 1861 (N:o 7 i den värdefulla serien »Vår tids vetenskap i populära afhandlingar»)

Denna bok utgör, om vi ej misstaga oss, ursprungligen ett föredrag, som den i sin varma människovänlighet outtröttlige författaren förliden höst höll för ett valgörande ändamål. Sjelf lärare vid en högt uppbyren, företrädesvis på klassiska studier anlagd bildningsanstalt, har han ett lifligt sinne för nödvändigheten af en sådan anordning af den allmänna uppfostran, att hon, i stället för att genast i lifvets första år grundlägga klasskilnaden, sammanhåller alla i känslan af gemensamma pligter och gemensamma intressen. Det är en allt för befogad klagan att den högre uppfostran gör sina alumner odugliga för näringslifvet, och allt starkare tränger sig den fordran framåt, hvilken äfven hr von Feilitzen gifver ett fromt vackert uttryck, att kroppsarbetet icke längre måtte blifva alldeles främmande för den egentligen lärda uppfostran, icke blott derföre att ynglingen vid inträdet i det medborgerliga lifvet icke måtte stå alldeles

vensterhändt och oförmögen att försörja sig, så framt han ej kan få en statssyssla, utan äfven derföre att det nyttiga kroppsarbetet är en välgörande afledning för fantasiens genom ensidigt hjernarbete stegrade verksamhet och af de faror som deraf härfluta för sedligheten. När vi höra de ständigt förnyade ropen på gymnastik, och bara gymnastik, för att återställa kroppens genom öfveranstängande läsning rubbade ordning, förefaller det oss ofta att man skickar ungdomen en lång och mödosam väg öfver en bred ström, för att åt sig hemta en enda droppe föga uppfriskande sumpvatten.

Kadett John Easy af Fredrik Maryat. Öfversättning från Engelskan af A. B. Stockholm 1870. Pris 2 rdr 50 öre.

Förläggaren har gjort en god gerning mot den uppväxande generationen, och mot den gamla äfven, genom den nya i alla afseenden väl värdade upplaga han bestyrt af Maryats romaner. Jakob Ärlig och Peter Sempel bilda med John Easy ett tretal af det hvardagstrefligaste och godmodigaste man någonsin kan läsa. Det kan väl hända oss äldre, som lärde känna dessa berättelser för trettio år sedan, att vi nu finna deras karakterer och deras humor litet gammalmodiga, men det är med dem som med gammalt öl, att smaken blir aldrig fadd, och för vår förlästa och utarbetade ungdom böra de, som vi sade, anses såsom en verklig välgerning.

Trä-kol. Rim af *Olof Stig.* I nåder genomseddna och högeliggen ogillade af prinsessan Rayonette. Stockholm. Riis 1870.

När vi före jul i tidningsannonserna dagefter dag omläste den icke så litet öfverlastade och konstlade titeln, gjorde vi oss ingen hög tanke om innehållet; en händelse föranledde oss emellertid att kasta en blick innanför permarne, och vi funno till vår öfverraskning en stor foud af qvickhet och skarpsinne, i förening med en otrolig ledighet i själfsväldig tillverkning af *ottave rime*. Det kostar författaren påtagligen långt mindre möda att föra sin bitande persiff-lage mot »det starkare könet» i förhållande till »det svagare könet» på denna något slängiga versart — vi be om ursäkt för uttrycket, vi finna intet bättre — än att skriva ned sina ganska förnuftiga reson-menter om mannen och qvinnan på en sober och värdad prosa. Med ett ord, man

finner i dessa rim mer än man söker, och på mer än ett ställe förråder sig i en hastig naturmålning ett det finaste konstnärssinne, ungefär som gentlemannen omedvetet röjer sig i en obetydlig rörelse, i trots af buldansrocken och de antagna jockey-fasonerna. Författaren synes icke höra till den privilegierade litteratörkrets som har att påräkna den dagliga pressens ovilkorliga loford, och han har sannolikt aldrig gjort sig räkning på något sådant. Detta hindrar emellertid icke, men verkar tvärtom må hända snarare dertill, att hans lilla poem, om det så kan kallas i sin värdslösa *abandon*, skall finna mycket uppmärksamma läsare och framför allt mycket tacksamma läsarinor.

Lag och rätt. Kort sammandrag af Fäderneslandets Statskunskap, äfvensom af Norges Grundlov, till läsning i folkskolan och hemmet, utgifvet af *P. A. Siljeström.* Stockholm. P. A. Norstedt & Söner 1871.

En hel liten encyklopedi för 25 öre! Vi hafva knapt någonsin sett en sådan massa af medborgerlig kunskap sammanträngd inom en så liten ram; der är historia, grundlag och kommunalförfattningar, och der är en summarisk öfversigt af hela statsregleringen, hvars siffror äro måhända litet tilltagna på ungefär, men som i alla fall lemna ett för sitt ändamål tillräckligt exakt begrepp om det hela. En uppgift, att särskilda utskott tillsättas för sådana frågor som *icke* falla under de ständigas behandling, beror måhända på ett förbiseende vid korrekturläsningen och kan lätt afhjelpas i en ny upplaga; eljest hafva vi icke funnit något att anmärka vid detta anspråklösa arbete för folket. Det är ett nöje se sådana saker flyta från en så fin och begåfvad penna.

Tabellarisk och grafisk framställning af Svenska Statens inkomster och utgifter åren 1849—1871. Stockholm P. A. Norstedt 1871.

Idén att genom diagram visa upp- och nedgående i siffertal, förträffligt tillämpad på befolkningsstatistiken, se vi här för första gången använd på beteckningen af statens affärer, dess särskilda inkomsttitlar, öfverskott eller brist för en lång räkka af år. Systemet är lika sinnrikt uttänkt som välkommet för dem som sysselsätta sig med den offentliga hushållningen, och häftet har redan gjort sig till

ett värderikt, om ej outhärligt bihang till Statsutskottets utlåtanden.

Svea, med flere fosterländska sånger af *Esaias Tegnér*. Med upplysande anmärkingar. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner 1871.

Pris och utstyrelse — 20 öre och s. k. svenska stilar — tillkännagifver att detta sedes-ark, med de vackraste patriotiska sånger vi ega i snart sagdt hela vår litteratur, är afsedt att tränga ned till den stora massan af folket och verka på dess stämning, under det folkets målsmän som trägnast arbeta på lösningen af den stora fosterländska frågan. Det fagnar oss att dessa makalösa dikter fått framträda icke blott i svenska typer utan också i svensk rättskrifning, utan den tvetydiga förbättringen i skandinavisk anda, som utmärker andra för folket beräknade småskrifter, hvilka, eljest ganska förtjenstfullt anordnade, på det sista året i otaliga häften utgått från samma officin.

Om Arternas Uppkomst, genom naturligt urval eller de bäst utrustade rasernas bestånd i kampen för tillvaron, af *Charles Darwin*. Översättning från femte originalupplagan af *A. M. Sellig*. Förra hälften. Stockholm, L. J. Hierta 1870. Pris 2 rdr 50 öre.

Då vi snart ämna göra detta märkvärdiga arbete och det närmast efterföljande till föremål för en särskild uppsats, nämna vi blott för tillfället, att det utgör en populär redaktion, med hvilken den store naturforskaren trott sig böra möta allmänhetens otålighet efter de stora slutliga resultatet af hans lifs studium. Man har ansett *Darwin's* lära om det naturliga urvalet och arternas strid för sin tillvaro innebära en våda för religionen.

Det kunde vara tillräckligt att besvara denna fruktan med erinringen derom, att då religionen själf är den högsta sanningen, kan ingen sanning vara för henne farlig. Men Darwin är i sin framställning så utomordentligt varsam, och undviker med så ytterlig omsorg att draga allmänna slutsatser af obestyrkta fakta, att vådan är mindre än ingen, och intrycket af den i hög grad angenäma framställningen, hvars förtjenster blifvit i den svenska öfversättningen omsorgsfullt bevarade, är snarare välgörande för den religiösa känslan än motsatsen, om vi endast ihågkomma att tron på en allvis och allgod försyn icke är det samma som en blind bokstafstro på den mosaiska skapelsehistorien.

Ch. Darwin's lära om arternas uppkomst i växt- och djurriket tillämpad på skapelsehistorien af dr *Friederich Rolle*. Översättning af *Rudolf Sundström*, med 21 träsnitt. Stockholm, Flodin 1870. Pris 2 rdr 50 öre.

Detta arbete har det företrädet framför *Darwin's* eget att det redogör äfven för andra äldre och nyare åsigtter om jordens och den organiska naturens uppkomst, samt på ett mera omfattande och systematiskt sätt än den engelske forskaren framställer frukterna af hans mångåriga observationer i en stor och öfverraskande bild. Men detta sätt att gå till väga har äfven en olägenhet, deri att det nästan ovilkorligt leder till en dogmatisk säkerhet i omdömen och slutsatser för hvilken *Darwin* själf är främmande. Genom massan af fakta som blifvit inträngda inom en liten ram har framställningen äfven förlorat den lättfattlighet som mera sällan träffas i tyska populariseringar af franska och engelska verk.

Blick på pressen.

Under veckan har i Stockholmstidningarne icke varit något att anteckna, utom en ganska skarp polemik som *Nya Dagligt Allehanda* fört med norska *Morgenbladet* om de lappländska förhållandena, och hvart det förra bladet, såsom det synes oss, på goda skäl förer mensklighetens talan för denna inför civilisationen allt mer tillbakaträdande stam, hvars medfart i grannriket, om också strikt laglig, icke lär hafva varit

den mildaste. Lappen är för de nordligaste delarne af vår halfö hvad beduin-araben är för ökenländerna, en outhärlig medlare mellan lefvande menniskor och död natur; utan honom skulle inbyggarna i Nordlanden icke kunna existera. Af gammalt har det funnits internationella fördrag rörande rätten till renbete, och regeringen har till riksdagen framställt en proposition i denna angelägenhet, men vi hafva ännu

icke haft tillfälle att taga närmare kännedom om de ytterst vidlyftiga åktstyckena i denna angelägenhet.

I anledning af hvad i vårt förra nummer yttrades om *Falu—Krosskärr-banan*, och som *Göteborgs-Posten* återgifver, tillägger samma tidning för egen del:

När vi i allmänhet instämma i hvad »Samtiden» sålunda yttrat, få vi dock tillika uttala den önskan att från fullt opartisk och kompetent sida något utlåtande måtte afgifvas om lämpligheten i alla delar af Krosskärrs hamn för den stora bestämmelse, som tillernas densamma. Såsom man vet, äro särdeles vackra intyg härom vidfogade den broschyr, som blifvit utgifven af för saken intresserade personer. Vi hafva emellertid af sjöfarande, som ofta besöka dessa trakter hört att olägenheter i andra hänseenden än de der nämnda skulle förefinnas. Efter hvad som försports skulle kronofartyg, hvilka under sistl. sommar gjorde en expedition i dessa trakter, äfven haft i en uppdrag att undersöka Krosskärrs hamn. Såvidt vi känna har resultatet af dessa undersökningar ännu icke blifvit offentliggjord.

Vi svara härtill att det ej är sjelfva ändpunkten som har det största intresset; den kan möjligen ändras, och förmodligen blir det icke på flere år någon fråga om att utföra den tredjedel af sträckningen som ligger mellan nordvestra stambanan och hafvet, medan å andra sidan den betydliga sträckan mellan *Falu* och *Ludvika* är koncederad åt *Falu—Frövi-bolaget*. Det är den mellersta sektionen som är den vigtiga för näringarne, och som nu behöfver statsmakternas understöd. Under det den utföres och bär frukt, är det god tid att tänka på den vestra ändpunkten. Vi skola

emellertid söka förskaffa oss alla upplysningar om de af *Göteborgs-Posten* omtalade undersökningarne.

Till dem som intressera sig för riksbankens monopol på sedelutgifning och penningrörelse i landet remitteras vänligast följande lilla ur *Westerviks Veckoblad* hemtade berättelse.

Åren 1748—51 lät den rika, barnlösa enkefru *Anna Cederflycht*, egarinna af *Ankarsrums*, *Helgerums* m. fl. egendomar, på sin bekostnad uppbygga ett två våningars stenhus i *Vestervik* att användas såsom fattighus, hvori 4 fattighjon från hvardera af socknarne *Vestrum*, *Gladhammar* och *Hallingeberg* samt från *Vesterviks stad* skulle njuta vård och underhåll. — Hon insatte för detta ändamål år 1748 en summa af 100,000 daler kopparmynt, utgörande efter då gällande myntvärde, 9 daler å specien, 11,111 specier eller 44,444 rdr rmt, att everdeligen innestå i *Rikets Ständers bank* mot öflig bankoränta 4 proc. om året. Fru *Cederflycht* utverkade till och med kongl. befallning till bankens två äldste kommissarier att vaka deröfver, att fonden aldrig skulle förminska. — Redan 1761 hade emellertid myntvärdet till följe af det *Pomerska kriget* fallit så betydligt att räntemedlen icke räckte till kosthållet åt de 16 fattighjonerna, hvarföre endast husrum och ett understöd i penningar lemnades dem, samt det senare blott åt dem, som stannade i sina hemorter. — År 1776 då den nya mynträkningen i riksdaler, skillingar och rundstycken infördes, nedsattes dalern kopparmynt ytterligare eller till 18 på en rdr specie, hvaregenom fonden minskades till jemt hälften eller till 5,555 specier. Den nedsattes derefter till efter annan till 5,555 rdr rmt och beräknas nu till 8,333 rdr rmt. *Riksbanken* godtgör således, efter förnyade bankrutter den fromma stiftelsen ej fullt 19 procent å det insatta kapitalet.

Strödda underrättelser.

De vildaste bland de vilda. Nordost om *Sumatra* ligger en grupp af små öar, hvilkas namn väl finns i vanliga geografiska läroböcker, men som äro mycket litet kända för öfrigt. Deras namn är *Nikobarerna*, och de tillhörde för ej länge sedan till någon del vårt grannrike *Danmark*, som gjorde sig mycken möda för att blifva af med dem. Nyligen har i etnologiska sällskapet i *Edinburg* en d:r *Mackenzie* lemnat en beskrifning om dessa öar, ur hvilken vi meddela följande:

Samma dag som det fartyg på hvilket d:r *Mackenzie* befann sig lade till vid *Nikobarerna*, kommo infödingarna till det

samma i kanoter, genom utbränning förfärdigade af trästammar. Sedan vildarne kommit ombord på fartyget, tändes fredspipan och gick från mun till mun bland höfdingarne samt nedsköljdes med arrack. Bytesvarorna framlades derefter, och deras värde bestämdes genom ett visst antal kosnötter.

Efter denna första visit af infödingarne ansågs det vara säkrast att inskränka antalet af besökande till tolf i sender. Man höll vakt på militäriskt vis, och skildtvakter utställes rundtomkring på fartyget. Alla gevär höllos laddade, och afton och morgon afsköts en af kanonerna. Dermed

upphörde man dock slutligen på ifrig begäran af höfdingarne, hvilka förklarade att dånet skrämde deras qvinnor och barn.

Deras beklädnad utgöres af det hos vildarne vanliga — så godt som ingenting eller kanske något mindre. Deras hyddor se ut som bikupor, ligga alla i närheten af hafvet och äro bygda på höga pålar. Man kommer upp till dem på stegar, hvilka i tider af fara dragas in i hyddorna. Till och med de inföddes hundar äro så vana vid dessa stegar, att de springa upp och ned för desamma såsom våra göra i vanliga trappor.

Sedan handelsaffärerna blifvit avslutade med de infödde, blef d:r Mackenzie inbjuden till dem på en fest. Han vidtog det försigtighetsmättet att ha sin båtbesättning fullständigt beväpnad, och gick i land kl. elfva på aftonen, sedan festen redan hade börjat. Åtskilliga partier af vildarne dansade vid ljus af facklor, hand i hand i stora kretsar och sjungande till musik af tamtam. Andra hoppade hvar för sig upp och ned på ett ställe, men dock hållande sig i samma cirkel som de andra. Ett svin hade nyss blifvit slagadt, och ringformiga bitar af fläsket med fett och blod hade blifvit utskurna samt hängda kring de dansandes halsar liksom halsband. De drucko »toddy» — den berusande saften af kokospalmen — ur utskurna kokosnötskal. D:r Mackenzie hade, såsom man af allt detta kan se, rätt, då han beskref det hela såsom ett mycket smutsigt skådespel.

Det enda tecken till något slags religion som man hos detta folk kunde upptäcka var att de utaför sina hyddor nedsatt en mängd stafvar, som i ändarne voro treklufna, så att i de klykor hvilka sålunda bildades kokosnötter kunde instickas. För att blidka den onde anden stacks under hvarje sådan nöt in i klykan en påtänd tobaksbit eller en pipa.

Innan d:r Mackenzie lemnade ön, trodde han sig ha fått skäl att misstänka att en hvit qvinna skulle finnas fången på ön. Han sökte henne dock förgäfvets, såsom han förmodade, derföre att tolkarne underrättat de infödda. Under sina efterspaningar efter qvinnan fann han dock tvenne kopparförhydda skeppsbåtar gömda under löf, äfvensom några europeiska kistor och kläder. Dessa utgjorde klara bevis derpå att några europeiska fartyg blifvit tagna och plun-

drade och deras besättningar barbariskt mördade. Nikobaröarnes höfdingar, som i likhet med sina undersåter ha en viss svaghet för människokött, tycktes slutligen, trots faran att stöta sig med de välbäpnade männen på det stora skeppet för hufvudet, icke kunnat motstå frestelsen att smaka på främlingarne, ty då en af tolkarne vågat sig något litet för långt in i landet anställdes formlig jagt på honom. Karlen hade likvisst lyckligtvis snabba ben, så att han sprang sig till räddning och blef upptagen af en bland skeppets båtar som fört honom i land. Efter detta äfventyr beslöt sig d:r Mackenzie att lemna den ogästvänliga stranden, ty det var ingen säkerhet att icke en annan jagt kunde lyckas vildarne bättre.

Jordens framsteg. Det är icke blott menniskosläktet som går framåt i hyfsning och hygglighet; äfven klimatet mildras med odlingen. På hundra år har medeltemperaturen i England stigit 1,11 grad Celcius, och om vi hade termometer-observationer från några sekler till baka, skulle vi säkert finna att ytterligheterna af köld och värme genom landets uppodling oupphörligt för-mildrats.

Innehåll:

	Sid.
Fred	129.
Litteratur i Försvarsfrågan:	
Öfversigt af Svenska Krigsförfattningen af en gammal militär.	
I försvarsfrågan af S.	133.
Liten bok-revy	139.
Blick på pressen	142.
Strödda underrättelser	125.
De vildaste bland de vilda, m. m.	

Anmälan.

Prenumeration å **Samtiden** kan ske på postkontoren, hos bokhandlarne och i Stockholm på utdelningsställena för tidningar. Priset för helt år 10 rdr, för halft år 5: 50, för kvartal 3 rdr, postarvodet för landsorts-prenumeranter inberäknadt.

OBS. *Alla meddelanden rörande Veckoskriften ställas till Expeditionen af Samtiden, N:o 28 Norra Smedjegatan, kontoret 1 tr. upp.*